

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЛІСОКОРИСТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток - це загальна концепція стосовно необхідності досягнення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, зокрема їх потреби в безпечному і здоровому довкіллі. Важливо констатувати те, що сталий розвиток - це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дають змогу дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та вибирати оптимальні. Розглядаючи проблеми екологічно орієнтованого господарювання, не можна оминати лісову сферу. Загальна площа лісового фонду України становить – 10,4 млн. га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн. га. Лісистість території країни становить 15,9%. Лісові ресурси в Україні володіють істотним еколого-економічним потенціалом, але останнім часом виконують більшою мірою економічну функцію і стають об'єктом, передовсім, промислового інтересу. Неефективне використання лісових ресурсів може завдавати шкоди довкіллю через застосування примітивних технологічних процедур освоєння лісу та відсутності продуманої стратегії лісового господарювання, яка має впливати з національної екологічної політики. Лісокористування нині не забезпечує виконання концепції пропорційності, яка вимагає чіткого зіставлення обсягів лісорозведення із загальними обсягами лісових рубок, до того ж і сам цей процес рідко характеризується технологічною раціональністю, що, власне, нівелює економічну ефективність лісокористування.

Україна у своєму соціально-економічному розвитку взяла стійкий курс на європейські стандарти господарювання. Серед основних заходів екологізації лісокористування пропонуються такі:

- перехід на вибіркові способи вирубок;
- перехід на екологічно безпечні технології лісозаготівель і транспортування лісу;
- застосування інтегральної системи планування лісового господарювання;
- екологічна сертифікація лісів.

На сучасному етапі велика частка вирубок лісу проводиться суцільно-лісосічним способом. При цьому відбуваються різкі зміни лісового середовища, що призводить до зміни екологічного балансу системи. Це проявляється у значних додаткових навантаженнях на екосистему, зокрема, через зміни у гідрологічному режимі, що призводить до зсувів та провокування селевих потоків. Це призводить до ерозії ґрунтів, втрати рекреаційних, захисних, охоронних, регулюючих та інших корисних функцій лісу, збіднення біорізноманіття та інших негативних проявів. Водночас виникає необхідність у більших фінансових затратах для проведення лісовідновлення на зрубаних ділянках.

Оптимальним є здійснення лісокористування за принципом "безперервного продуктивного лісу". Перехід на вибіркові способи рубань дає змогу користуватися деревинними, недеревинними ресурсами та соціальними функціями лісу постійно. У такому випадку ліс виконуватиме безперервно рекреаційні, захисні, охоронні, регулюючі та інші корисні функції. Суть вибіркової системи рубань лісу полягає у вирубці певної кількості деревини, яка, як правило, дорівнює її річному приросту. Для вирубування відводять дерева, що досягли певних товарних показників та дерева, які за показниками санітарного стану потребують вилучення з деревостану. Вибіркові способи рубань дають змогу формувати корінні, високопродуктивні, біологічно стійкі деревостани. Суцільні рубання доцільно проводити лише під час ліквідації наслідків стихійних лих, негативних наслідків техногенного впливу на ліси та у випадках, коли лише такий захід дає змогу якнайшвидше відтворити корінний деревостан.

Перехід на екологічно безпечні технології лісозаготівель і транспортування лісу, як важливого заходу екологізації лісокористування має істотне значення з огляду на те, що використання застарілих технологій лісозаготівель, трелювання і транспортування деревини не вигідно і з економічної, і з екологічної точок зору. Найбільшим негативом у межах заготівлі лісової сировини є її трелювання гусеничними тракторами. Саме цей спосіб трелювання призводить до руйнації екосистем та погіршення якісних характеристик ґрунтів. Причому екологічна шкода швидко трансформується в економічну, адже на експлуатованих площах лісових рубань на довгі роки унеможливується процес лісорозведення та лісовідновлення через істотну ерозію (до 2,5-3 м.) і знесення родючого шару ґрунту (сягає 500 мм/рік). У країнах Західної Європи нині переважно для трелювання деревини застосовують підвісні канатні дороги, а технологічні схеми лісосічних робіт базуються на основі сучасних харвестерів та форвардерів, які мінімізують негативний вплив на довкілля. В Україні варто розглянути питання пільгового оподаткування імпорту сучасних екологобезпечних технологій лісозаготівель і транспорту лісу та налагодження виробництва вітчизняних екологобезпечних лісотранспортних засобів на базі колісних тракторів та канатних транспортних систем.

У системі першочергових векторів сталого розвитку лісової галузі не останнє місце відводиться застосуванню інтегральної системи планування лісового господарювання. Вважаємо, що інтегральною може бути лише та система, у якій досягнення визначеного результату забезпечується не підвищенням дієвості

одного фактора за рахунок зниження впливу чи значущості іншого, а комплексним взаємодоповненням однієї групи чинників чинниками іншої групи.

Екологічна сертифікація лісів є одним з нових інструментів екологізації лісокористування. Цей економічний інструмент дає змогу зробити оцінку діяльності лісових підприємств на предмет її відповідності вимогам екологічних стандартів та концепції сталого розвитку лісового господарства. Основою екологічної сертифікації лісів є стандарти, які охоплюють технологічні процеси лісовирощування і заготівлі лісової продукції та системи управління лісами. Результатом екологічної сертифікації лісів є удосконалення лісової політики держави, покращення технології лісовирощування, посилення конкурентоспроможності продукції лісового господарства на національному і світовому ринку. Позитивними сторонами сертифікації лісів, є:

- незалежна гарантія для споживачів та інвесторів якості управління й контролю за лісами;
- вихід на ринки, які споживають продукцію з добре контрольованих лісів;
- демонстрація запровадження ефективної практики в управлінні лісами.

На проведення сертифікації лісів необхідні додаткові витрати. Але вони компенсуються додатковими доходами від продажу лісової продукції. Сертифіковані ліси мають перевагу на ринках лісової продукції, оскільки сертифікація спрямована на задоволення ринкового попиту на лісові продукти з покращеними екологічними параметрами, що вироблені за високими екологічними і соціальними стандартами.

Важливим завданням лісового господарства на сучасному етапі є своєчасне та якісне відновлення лісів на зрубках, збільшення площі за рахунок непридатних для сільськогосподарського виробництва земель та створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг, розширене відтворення та підвищення продуктивності лісових насаджень. Відповідно до наукових досліджень, для досягнення оптимальної лісистості (у межах 19–20%) необхідно збільшити площу лісів на 2 млн. га. Це сприятиме підтриманню екологічної рівноваги практично на всій території держави, збільшенню ресурсного потенціалу лісів. До факторів, які зумовлюють необхідність більш широкого запровадження в Україні відтворення лісів на засадах екологічно орієнтованого лісівництва, належать такі чинники:

1. Зростання екологічного значення лісів та доцільність більш повного та різностороннього використання біолого-екологічного потенціалу заліснених земель.
2. Зменшення в лісовому фонді України питомої частки корінних деревостанів та природних лісів, подібних до них за складом, формою і структурою.
3. Погіршення санітарного стану лісів і особливо насаджень штучного походження, створених за трансформаційними, а не адаптаційними технологіями.
4. Зростання антропогенного тиску на лісові екосистеми та техногенного забруднення довкілля.
5. Зміни в екології довкілля внаслідок глобального потепління клімату і необхідність, у зв'язку з цим, підвищення біологічної стійкості створюваних насаджень.
6. Розораність території України та висока частка в лісокультурному фонді площ, які вийшли з-під сільськогосподарського використання, заліснення яких потребує врахування специфічних відмінностей нелісових земель.

Заплановане різке збільшення обсягів робіт з лісовідтворення у найближчі роки, безумовно, сприятиме позитивним кількісним змінам у лісовому фонді України, що дозволить повніше задовольнити потреби суспільства у деревині та в інших ресурсах і корисних властивостях лісу.

Україна має брати приклад з європейських країн, які мають відчутні успіхи щодо розвитку сталого лісового господарства. Законодавство Бельгії зобов'язує заліснення низькопродуктивних і невикористовуваних земель усіх форм власності, ці землі держава викуповує у приватних лісовласників з метою заліснення. У межах програми ЄС передбачаємо заліснити 50 тис. га таких земель. В Бельгії закладені правові основи державного стимулювання заліснення земель. Зокрема, витрати на заліснення частково відшкодовують лісовласникам. Виділяють кошти на створення смуг із кущів між сільськогосподарськими угіддями та лісами. За кожні 3 га заліснених земель видають державну винагороду в розмірі 2000 бельгійських франків, а за 30 га — 12000. Виділяють також кошти на догляд лісових культур та відшкодування втрат прибутків землевласників.

Загалом, досягнення умов сталого розвитку національного лісового господарства є доволі складним завданням. Проте лише такий шлях спроможний забезпечити входження нашої держави до екологічно збалансованої системи міжнародних економічно-торговельних відносин. Сталий розвиток лісового господарства не варто розглядати лише як напрям діяльності, що веде до покращення екологічної ситуації в країні та захисту навколишнього природного середовища. Його результатом є, окрім іншого, й стійкий процес трансформації застарілих цінностей в сучасні важелі та інструменти, які стають вагомими чинниками тривалого економічного зростання, виходу на світові ринки, підвищення показників рентабельності та економічної віддачі.